

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

Utkast til forvaltningsplan

Foto: Eirik Kolsrud

LEVELD

Ål kommune

Utarbeidet av: Fylkesmannen i Buskerud, Buskerud fylkeskommune, Ål kommune og grunneierrepresentanter

Forord

Denne forvaltningsplanen gjelder for Leveld som utvalgt kulturlandskapet i jordbruket. Forvaltningsplanen må slik den nå foreligger betraktes som et utkast.

Arbeidet har blitt koordinert av Fylkesmannens landbruks- og næringsavdeling. Det har vært et tett samarbeid med øvrige fagmyndigheter i fylket (Fylkesmannens miljøvernnavdeling og Buskerud fylkeskommune, kulturminneforvaltningen). I tillegg har Ål kommune, Buskerud Bondelag, Buskerud Bonde- og Småbrukarlag og grunneierrepresentanter vært viktige aktører i arbeidet.

Forvaltningsplanen har tekst på både bokmål og nynorsk.

Konkret har følgende personer bidratt til utarbeidelsen av forvaltningsplanen:

Fylkesmannen i Buskerud:

- Eirik Kolsrud, landbruks- og næringsavdelingen (koordinator for forvaltningsplanen)
- Pål Morten Skollerud, landbruks- og næringsavdelingen
- Otto Galleberg, landbruks- og næringsavdelingen
- Åsmund Tysse, miljøvernnavdelingen

Buskerud fylkeskommune:

- Jørn Jensen, utviklingsavdelingen
- Ellen Anne Pedersen, utviklingsavdelingen

Ål kommune:

- Marit Torsrud Nerol, utviklingsavdelinga
- Torleiv Torgersen, utviklingsavdelinga

Grunneierrepresentanter:

- Egil Håheim, gårdbruker
- Ola Terje Oleivsgard, gårdbruker

Vi vil få takke alle bidragsytere for godt samarbeid.

Drammen, 10. november 2008

Fylkesmannen i Buskerud, landbruks- og næringsavdelingen

Innhold

	side
1. Innledning	4
2. Utvalgt område Leveld – områdebeskrivelse	8
3. Utfordringer	30
4. Visjon og mål	30
5. Tiltak – skjøtsel og vedlikehold	31
6. Lovverk – status og tiltak	34
7. Næringsutvikling	36
8. Økonomi og kostnader	36

1. Innledning

Denne forvaltningsplanen skal være et hjelpemiddel for å ivareta Leveld som et verdifullt og utvalgt kulturlandskap i jordbruket.

1.1 Bakgrunn

I januar i år ba Statens landbruksforvaltning, Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren alle fylkene om å fremme 2-3 kulturlandskapsområder i sitt fylke. Disse skulle være grunnlag for en nasjonal utvelgelse, der det legges opp til at alle fylker i utgangspunktet skal få med ett område hver i utvalget på 20 kulturlandskap. I Buskerud har det blitt arbeidet med to utvalgte kulturlandskap, nemlig Steinssletta og Leveld. Dette utkastet til forvaltningsplan ble 3. november sendt til sekretariatet for oppdraget (Statens landbruksforvaltning, Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren) for videre behandling. Sekretariatet leverer forslag på 20 områder til Landbruks- og matdepartementet og Miljøverndepartementet for endelig utvelgelse.

Arbeidet har blitt koordinert av Fylkesmannens landbruks- og næringsavdeling og har skjedd i samarbeid med øvrige fagmyndigheter (Fylkesmannens miljøvernnavdeling og fylkeskommunen ved kulturminneforvaltningen). Både kommunene, faglagene og grunneierne har også vært meget vesentlige i arbeidet.

Det må understrekkes at valget av områder og den videre oppfølgingen av dem er basert på et nært og frivillig samarbeid med grunneierne. Forvaltningen av områdene skal først og fremst baseres på langsiktige avtaler med dem som eier og bruker områdene.

1.2 Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

Statens landbruksforvaltning, Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren leverte 1. juli 2007 rapporten *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket* til Landbruks- og matdepartementet og Miljøverndepartementet. Bakgrunnen for denne rapporten var regjeringens mål om at spesielt verdifulle kulturlandskap skal være dokumentert og ha fått en særskilt forvaltning innen 2010.

Formålet er å sikre et utvalg av fortsatt vel bevarte verdifulle kulturlandskap i jordbruket. Områdene skal ha særlig store kulturhistoriske og biologiske/økologiske verdier, representere variasjonen av spesielt verdifulle kulturlandskap knyttet til jordbruket og utgjøre helhetlige landskap med struktur og innhold formet av langvarig kontinuerlig tradisjonell bruk. Områdene skal sikres langsiktig forvaltning ved forutsigbar drift, skjøtsel og vedlikehold.

Utvalget er i denne omgang avgrenset til 20 representative kulturlandskap. Dette blir derfor et begrenset og eksklusivt utvalg av områder, som både skal fungere som nasjonale referanseområder og utstillingsvinduer for områder med intakte natur- og kulturhistoriske kvaliteter.

1.3 Målgruppe for forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen skal være en mest mulig konkret veileder for grunneierne/brukerne og forvaltningen for å ivareta kvalitetene Leveld har som utvalgt kulturlandskap.

Følgende blir den primære målgruppa for forvaltningsplanen:

- Grunneiere og brukere i Leveld. Med grunneiere menes alle som eier eiendom innenfor området. Med brukere menes de som på en eller annen måte driver med landbruksrelatert virksomhet og skjøtter kulturlandskapet innenfor området.
- Ål kommune
- Buskerud fylkeskommune, utviklingsavdelingen.
- Fylkesmannen i Buskerud, landbruks- og næringsavdelingen og miljøvernnavdelingen.

Det vil i tillegg til disse kunne være andre som forvaltningsplanen kan henvende seg til og som kan være viktige bidragsytere i forhold til ivaretakelsen av området.

Det utvalde kulturlandskapet Leveld, sett fra sør. Foto: Guri Veslegard

1.4 Organisering og prosess

I brev av 21. januar 2008 ba Statens landbruksforvaltning, Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren alle fylkene om å fremme 2-3 kulturlandskapsområder i sitt fylke. Disse skulle være grunnlag for en nasjonal utvelgelse, der det legges opp til at alle fylker i utgangspunktet skal få med ett område hver i utvalget på 20 kulturlandskap.

Arbeidet har blitt koordinert av Fylkesmannens landbruks- og næringsavdeling. Det har vært et tett samarbeid med øvrige fagmyndigheter i fylket, nemlig Fylkesmannens miljøvernnavdeling og Buskerud fylkeskommune, utviklingsavdelingen. I tillegg har

kommunen, faglag og grunneierrepresentanter vært viktige aktører. I det følgende gis det en kort gjennomgang av prosessen med forvaltningsplanen.

Fylkesmannens landbruks- og næringsavdeling satte ned en arbeidsgruppe bestående av Buskerud fylkeskommune, Fylkesmannens miljøvernnavdeling og Fylkesmannens landbruks- og næringsavdeling. Arbeidsgruppa valgte ut sju kulturlandskap i Buskerud som det første utvalget av kulturlandskap fra Buskerud. Utvalget var hovedsakelig basert på rapporten *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud (1999)* og oppfølgingen av denne som ble gjort i årene 2004 til 2006.

Faglagene (Buskerud Bonde- og Småbrukarlag og Buskerud Bondelag) ble invitert på et møte med arbeidsgruppa for å drøfte de sju utvalgte områdene og høre faglagenes synspunkter på det videre arbeidet med oppdraget om utvalgte kulturlandskap i jordbruket. Samtidig ble de berørte kommunene orientert om oppdraget og det første utvalget som var gjort. Kommunene ble bedt om å gi tilbakemelding på sin interesse i å delta i den videre prosessen, samt hvilken interesse kommunene mente det var blant grunneierne/brukerne i et eventuelt nasjonalt utvalgt kulturlandskap.

På bakgrunn av tilbakemeldingene fra kommunene og faglagene, gjorde arbeidsgruppa en helhetlig vurdering av hvilke kulturlandskapsområder som skulle bli foreslått fra Buskerud. Disse var i prioritert rekkefølge:

1. Leveld – Ål kommune
2. Steinssletta – Hole kommune
3. Uvdal Kirkebygd – Nore og Uvdal kommune

I tillegg ble Ryghsetra i Nedre Eiker kommune foreslått. Dette området ble ikke satt opp med noen bestemt priorititet, men som et område med svært høy biologisk verdi.

Forslaget ble sendt det sentrale sekretariatet (Statens landbruksforvaltning, Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren) og alle grunneiere i disse fire foreslalte kulturlandskapsområdene ble orientert per brev. Sekretariatet vurderte alle forslag fra hele landet og ga fylkene tilbakemelding med ytterligere føringer for videre utvelgingsprosess.

Tilbakemeldingen fra det sentrale sekretariatet var at Steinssletta i Hole kommune skulle stå øverst blant de prioriterte områdene i Buskerud. I et nasjonalt perspektiv ville sekretariatet gjerne sikre seg at en landskapstype som Steinssletta ble med. Fra sekretariatets side var det også ønskelig at Leveld i Ål kommune ble bearbeidet videre, med tanke på å kunne bli med i det endelige utvalget.

Ål kommune ble kontaktet for å avklare interessen for å delta i prosessen videre med mål om å utarbeide forvaltningsplan for Leveld. Kommunen var positiv til dette. I juli hadde arbeidsgruppa møte og befaring sammen med kommunen og faglagene. Hensikten med dette var å drøfte videre prosess og se nærmere på det utvalgte området Leveld, herunder avgrensning.

I juli befarte Kristina Bjureke (Universitetet i Oslo) Leveld for en botanisk kartlegging av verdiene. Denne botaniske kartleggingen er tatt med som en del av forvaltningsplanen.

Etter informasjonsmøte med grunneierne og seinere samarbeid mellom kommunen og representanter for grunneierne, ble konklusjonen at Leveld fortsatt skulle være med i arbeidet med utvalgte kulturlandskap.

Faglagene fikk i oppdrag å utnevne to grunneierrepresentanter som skulle ivareta grunneiernes interesser i utarbeidelsen av forvaltningsplanen. Arbeidet med forvaltningsplan ble ferdig i løpet av oktober og sendt til Statens landbruksforvaltning 3. november for videre behandling.

1.5 Samarbeid mellom grunneierne og kommunen.

I arbeidet med å lage forvaltningsplan er det viktig å ha god dialog og samarbeid med grunneierne. Kommunen ønsker at forvaltningsplanen skal være et ”vi-dokument” som grunneierne har eierskap til og har arbeidet aktivt med. Dette mener vi er en forutsetning for at vi skal greie å forvalte Leveld som et *Utvælgte kulturlandskap i jordbruket*. Grunneierne kjenner området aller best, og det er viktig å lytte til hva de har å si i planprosesser.

Etter det første informasjonsmøtet for grunneierne i september, som kommunen arrangerte i samarbeid med Fylkesmannen og Buskerud fylkeskommune, bad kommunen om skriftlig tilbakemelding fra grunneierne, om de ville være med i *Utvælgte kulturlandskap i jordbruket*. Mange ga skriftlig tilbakemelding og var stort sett positive til å være med, men ønsket mer informasjon. Det var bare én grunneier som ikke ville være med. Etter at kommunen tok ny kontakt og ga mer informasjon ønsket også hun å delta. Kommunen sendte mal for forvaltningsplan til alle grunneierne. Nytt møte med grunneiere og kommunen ble gjennomført i oktober. På dette møtet kom det rundt 30 personer. På møtet deltok byggesaksbehandler og jordbruksforvalter fra kommunen. Før dette møtet hadde jordbruksforvalter og to valgte grunneierrepresentanter hatt to arbeidsmøter. Forlag til visjon og mål ble gjennomgått. Det kom forlag til endringer, men før møtet var slutt var det enighet om visjon og mål for forvaltningsplanen.

Etter dette møtet hadde kommunen og en av grunneierrepresentantene et arbeidsmøte der de arbeidet mer konkret med forslag til tiltak. Kommunen ba videre grunneierne om hjelp med kostnadsoverlaget i forvaltningsplanen, noe som resulterte i at fire av grunneierne og jordbruksforvalter arbeidet med kostnadsoverslag på et kveldsmøte.

Rådmann og ordfører har hele tiden vært orientert om prosessen. De deltok begge på det første informasjonsmøtet.

1.6 Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud ble gjennomført i løpet av 1990-årene. De første områdene ble undersøkt i 1992, de siste i 1997. Resultatene ble samlet i rapporten *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud (1999)*. Her ble 50 områder gitt høy kulturlandskapsverdi. I løpet av årene 2004-2006 har alle de 50 områdene beskrevet i rapporten blitt befart og utvikling/tilstand vurdert. I arbeidet med utvalgte kulturlandskap har Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud og oppfølgingen av denne har vært utgangspunkt for utvelgelsen.

2. Utvalgt kulturlandskap Leveld – skildring av området

2.1 Samla skildring av verdiane i området

Leveld er ei levande jordbruksgrind i Nordbygdene i Ål, i ein sidedal til hovuddalføret Hallingdal. Grenda ligg om lag 15 km frå Sundre, sentrum i kommunen. Arealet er 6335 dekar. Her er om lag 50 bruk. Alle er i bruk, anten av eigaren eller ved bortleige. Nøyaktig tal på bruk varierer etter korleis ein reknar. Dei minste brukna me har teke med fell utanfor dagens definisjon av landbrukseigedom. Dei er like fullt viktige for kulturlandskapet.

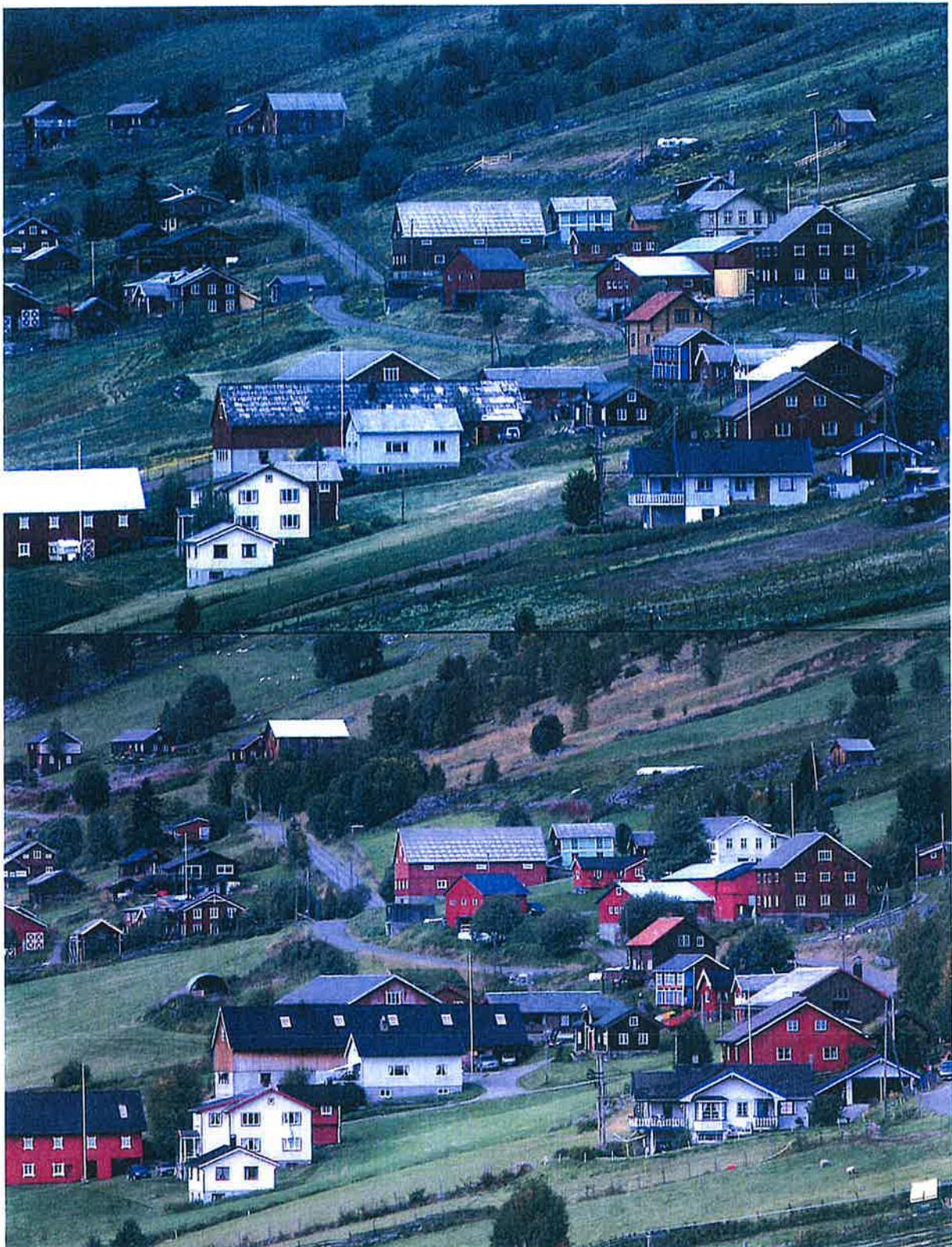
Hovudvegen går nede i dalen, medan bygdevegen tråklar seg fram mellom gardane oppi bakken. Det meste av den fulldyrka marka ligg nedanfor tuna. På desse teigane er jorda både kald og til dels fuktig. Klimaet er langt betre ovanfor gardane der det før var åkerland for korn og poteter. Mange av steingjerda vart lagde opp under fulldyrkinga først på 1900-talet.

Berggrunnen er grunnfjell, særleg bergartane amfibolitt, metagabbro og gabbro. I dalbotnen er det lausavsetningar, med eit relativt tjukt morenedekke. I lia ovanfor busetnaden er dette laget tynnare. Det er lite granskog i dalen, men noko furuskog som går opp til rundt 800 m.o.h. i dei nordvende liene. Høgare opp veks bjørkeskogen, med ein noko høg skoggrense. I dei sørvende liene dominerer fjellbjørkeskogen. Dei lågast liggjande delane er i den mellomboreale vegetasjonsregionen (midtre barskogsonen), medan dei høgareliggjande delane av den sørvende lia er i den nordboreale regionen (fjellskogsonen).

Kulturmarka er i hovudsak godt gjødsla, og ein finn berre fragmentar av den naturlege slåttengvegetasjonen.

Karakteristisk for Leveld-grenda er teigdelinga. Dei fleste gardane frå Gurigard i aust til Håheim i vest har smale teigar, som strekkjer seg frå elva Votna i dalbotnen og opp på både sider av dalen. På sørsida er dalsida bratt og kledd med barskog. Det finst og einskilde nedlagde heimstølar. På nordsida har gardane fulldyrka mark frå den relativt breie dalbotnen opp mot tunrekka. Ovanfor tuna er det noko fulldyrka mark, men mest beite. Mellom dei fleste teigane er det steingjerde. Øvre del av innmarksbeitet har delvis grodd til med bjørkeskog og einer. Høgare opp ligg heimstølane, som også er viktige beiteområde for sau vår og haust.

Dei kulturhistoriske verdiane er i hovudsak knytt til det heilskapelege jordbrukslandskapet, det vil seie plassering av tuna og eigedomsstrukturen. I den sentrale delen av bygda ligg tuna tett saman på rekke midt oppi den sørvende lia, langs den fyrste ferdelsåra gjennom grenada. Kvar gard har smale teigar med innmark (eng og beite) både på oversida og nedsida av tunet, og skog høgare opp og på motsett side av dalen. Steingjerde i grensa mellom innmarka til dei ulike gardane er typisk. Her er også verneverdige tun og bygningars, men dei er underordna heilskapen. Dei austlegaste og vestlegaste delane av grenada har meir preg av ei vanleg fjellbygd.

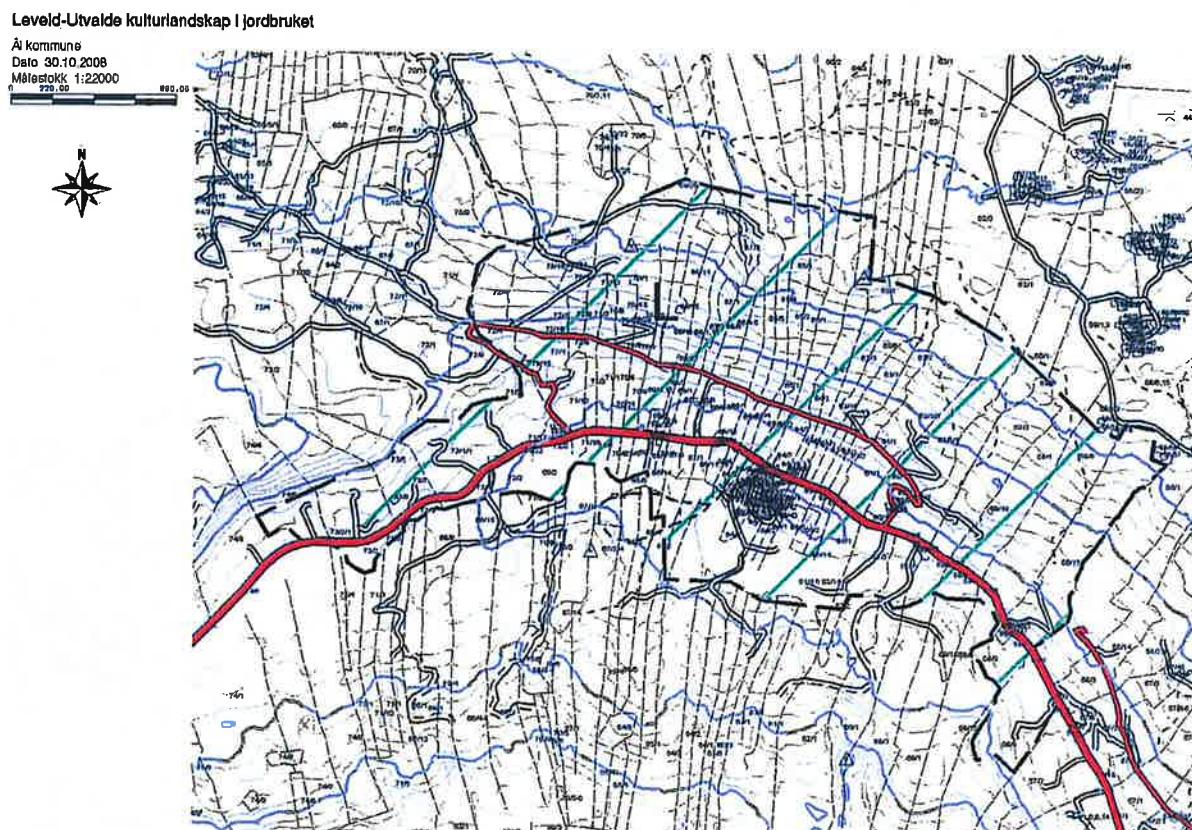

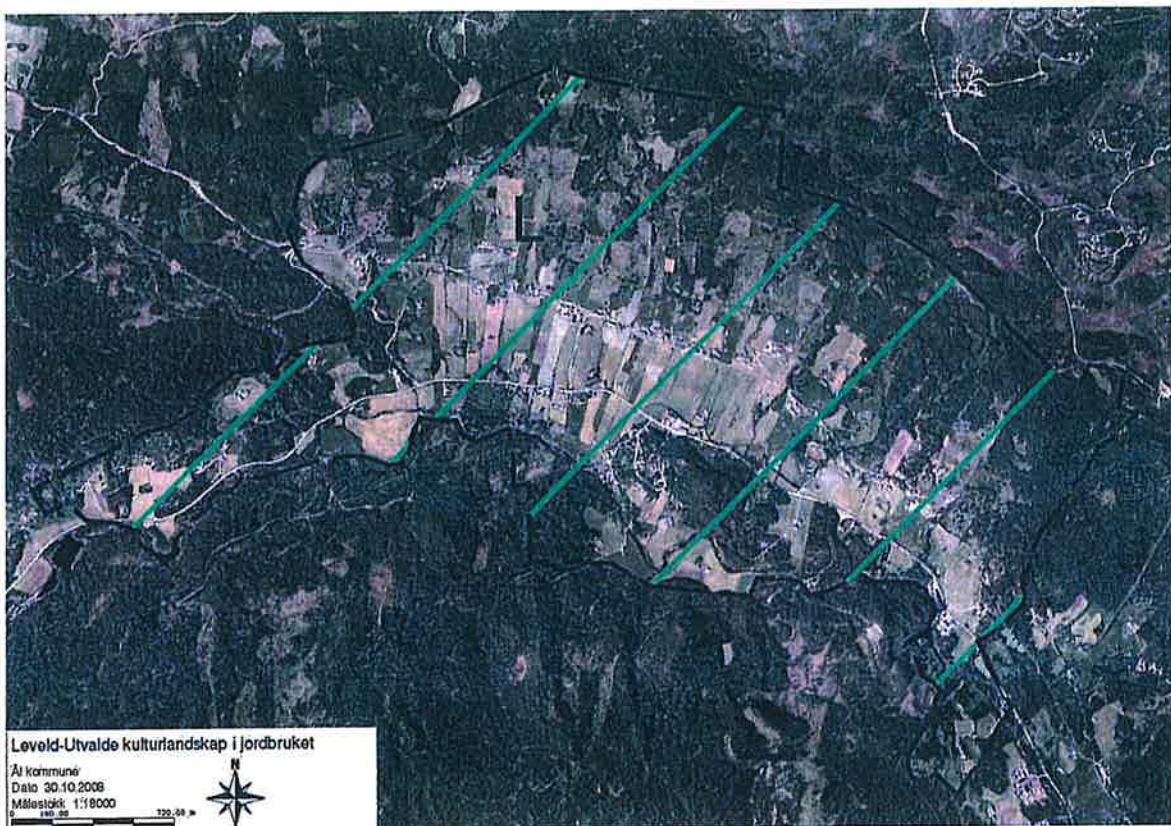
Det øvste biletet syner utsnitt av Leveld i 1993, medan det nedste biletet syner tilsvarende i 2008. Foto: Oskar Puschmann.

2.2 Avgrensing Leveld

Alle gardane frå Springgard 58/5 i søraust til Bergaplass 75/6 i nordvest er med. Dalbotnen stig frå 620 m.o.h. nedst i området til 690 m.o.h. til den øvste delen. Dei fleste gardane ligg midt i den sørvende lia, med tuna øm lag 725 - 750 m.o.h., men beitemarka strekk seg opp til nærmere 850 m.o.h. Endå høgare opp ligg nokre heimstølar, opp mot 950 m.o.h. Øvre avgrensing er langs Åsbrøststigen, på oversida av heimstølane. I aust følger grensa bekken Løken.

Arbeidet med utvalgte kulturlandskap vert utført i samarbeid med grunneigarane, først og fremst dei aktive bøndene i grenda. Det har difor vore naturleg å ta med heile bygda, også gardane lengst aust og vest i Leveld, sjølv om dei av landskapsmessige omsyn ikkje høyrer med.

Ortofoto som syner kulturlandskapet i Leveld.

2.3 Kulturhistorie

2.3.1 Forhistorie

Det har vore folk i fjella i øvre Hallingdal sidan jegersteinalderen, 8000-4000 f. Kr. Dei fyrste spora etter folk med beitedyr i Ålsfjella går 5000 år attende i steinalderen, medan tamdyrhald ikkje sette spor etter seg nede i dalen før i midten av bronsealderen, om lag 1100-1200 f. Kr. Det er gjort nokre få analysar av pollen frå dalbotnen, og dei syner til dømes at den fyrste korndyrkinga fann stad rundt Kristi fødsel i Nes, og på 600-talet i Hemsedal. Tre spydspissar av jarn frå 100-200-talet er dei eldste gjenstandane av metall i Hallingdal. Dei er også funne i fjellet, ved stølsområde i Hol, Ål og Hemsedal.

Ikkje uventa er Leveld omkransa av minne etter utmarksnæringer – fangst, kolbrenning og jarnutvinning, heilt inntil og jamvel i innmarka finst kolgropar, fleire jarnvinneplassar og ein fangstgrop.

I Fjellstølmryrane i Nysetlio stølslag like nordvest for Leveld er det funne ein spade med langt skaft av tre, truleg bruks til malmgraving. Spaden er om lag jamgamal med dei to eldste jarnvinneplassane i Hallingdal. Dei er frå Flå og Hemsedal, og både er daterte til 300-400-talet e. Kr.

I dei eldste jarnvinneomnane vart det bruks ved, men seinare, i perioden 600-1400 e. Kr. vart veden erstatta av trekol i omnane. Dei fleste kolgropar og mange jarnvinne er frå denne tida. I

Hallingdal er fangstgropes daterte attende til 400-talet, men det er ikkje utenkjeleg at dei kan vera langt eldre her óg, slik som til dømes i Oppland og Hedmark.

Nær gardane i Leveld er det gjort to jordfunn. Det fyrste er ein spissoval beltestein, som er funne like ovanfor tunet på Lappegard. Dette er ein eldslagingsstein som var festa til eit belte. Slike steinar vart brukte som eldslagingsreiskap i perioden 300-500 e. Kr., før eldstålet vart teke i bruk. Slike beltestear er vanlege i graver frå den tida, og det er ikkje umogeleg/utenkjeleg at han kan vera frå ei grav.

Det andre jordfunnet er overliggaren til ei dreie-handkvern, som vart funne ikring 1960 i ein vegsving soraust for Veslegard under nybrotsarbeid med bulldosar. Kvernsteinen er flat under og uregelbunden ovanpå, og har ein tidlaus form. Han kan vera lagd så tidleg som 200-talet, og så seint som mellomalderen.

Rett aust for Løkensgard ligg det ei alderdommeleg tuft. Plassen vert kalla Fredlausholen, og tradisjonen fortel at då Ola Olson vart dømd for drap i 1737, rømde han og la seg i skjul her.

Også på Oleivsgard er det eldre tufter og eit stykkje med små rydningsrøyser, kan hende minne frå den fyrste dyrkinga i Leveld.

2.3.2 Busettingshistorie

Følgjande står i "Aal bygdesoge" av Lars Oppsata: *"Det er grunn til å tru at Leveld var nokso tett busett før Svartedauden, men at bygda etter den vart heilt avfolka. Dei fleste namn på gardar må skrive seg frå før Svartedauden, og er truleg frå tidleg millomalder. Av dei eldste gardane er sikkert Haug, Leveld (Oleivsgard) og Håheim. Mange av gardane med namneendinga -gard er sikkert utskilde frå ein eldre opphavleg gard. På 1500-talet var fleire gardar i Leveld underbruk til gardar nede i hovuddalen. Og sist på 1500-talet og fyrst på 1600-talet vart dei fleste gardane i Leveld tekne oppatt som sjølstendige bruk."* I 1697 var det 15 busette bruk i Leveld.

Namnet Leveld kjem av "leikvollr", som tyder ein stad for leik og dans. Leikvoll-namnet, som ein óg finn i Gol og Torpo, er bruka på sentrale gardar av høg alder, truleg var det ein leikarvoll midt i bygda. Her var det opphavleg namn på den garden som i dag heiter Oleivsgard. Dei to namna vart brukte om einannan gjennom 1700-talet.

2.3.3 Jordbruks historie

Dei viktigaste jordbruksareala i Leveld låg tidlegare på innmarka ovanfor tuna. Her var brattlendt, men god sandhaldig moldjord der åkrane låg. Dei mest lettdrive areala vart vekselvis brukt til potet- og korndyrking. På åkerjord som ikkje veksle med potet, vart delar av åkeren lagd brakk kvart fjerde år. Då vart all småsteinen samla i små røyser, slik at ein kunne slå graset som kom opp om sumaren. Seinare vart åkerlappen pløygd opp att, gjødsla og sådd til med korn i tre nye år. Ein slik brakklagt åkerlapp kalte ein i Leveld for ei kjolve. Åkrar som låg brakke over fleire år, kalte ein for eikrer.

I tida mellom 1890 og 1930 vart mykje av denne innmarka bryte opp og steinen vart anten lagd i rydningsrøyser eller i dei lange steingjerda som framleis pregar landskapsbiletet. Slik vart drifta intensivert og ein kunne etter kvart koma til med betre reiskap og maskinar.

Lenger opp i lia, ovanfor innmarka, låg heimehamna. Dette var eit stort beiteareal, og fleire av gardane hadde heimstøl her. Langs heile åssida gjekk ein ferdselsveg kalla Åsvegen. På myrene innover mot fjellet var det mellom anna teke ut torv til brensel og til tekking av hustak.

Nede i dalbotnen var det tyngre og djupare myrmark. Naturengene her vart sjeldan pløygd opp. I dette området var det fleire høylør. Mellom anna på grunn av større fare for frost i dalbotnen var det tidlegare lite busetnad her, berre nokre få husmannsplassar.

2.3.4 Vegar

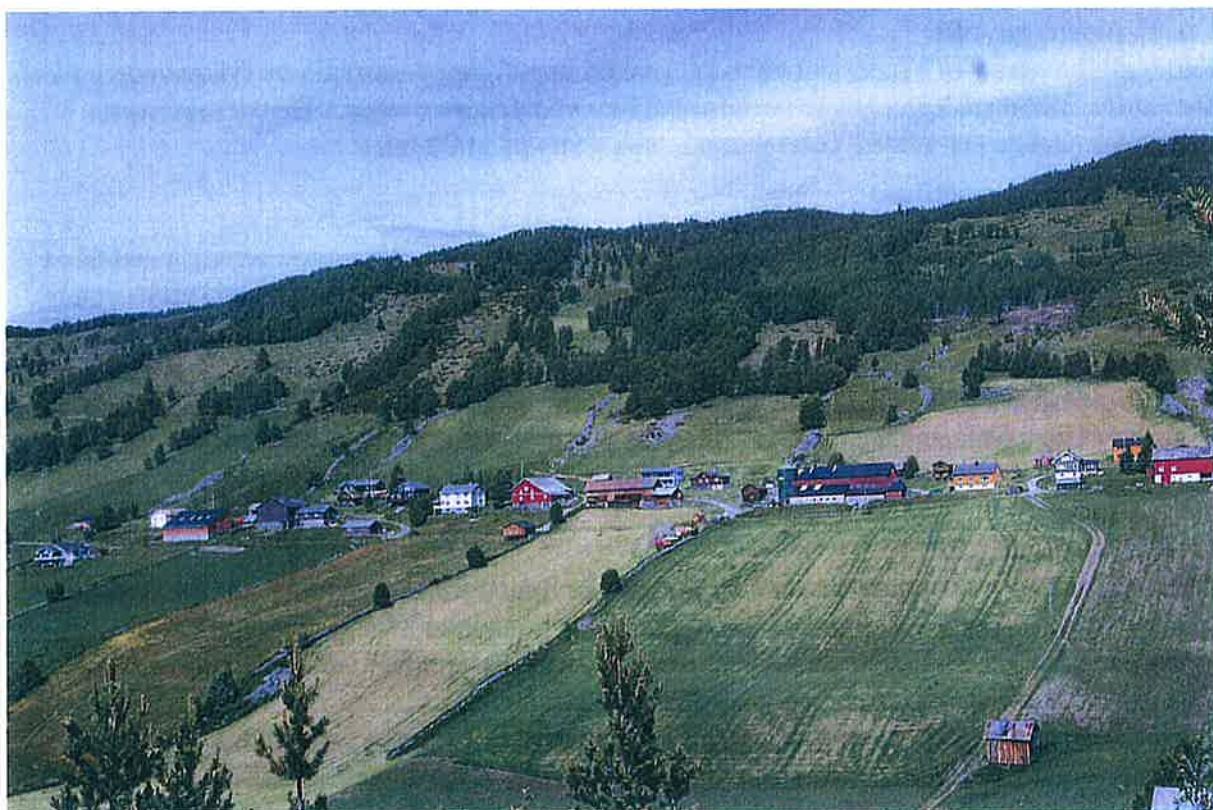
Den opphavlege ferdsselsåra gjennom grenda gjekk frå tun til tun oppe i lia, medan vintervegen gjekk i dalbotnen. Den nye Nordbygdvegen, som sto ferdig rundt 1855, vart lagd her nede. Dette førte til at mange av gardane bygde kvar sin gardsveg eller gutu ned jordet til den nye vegen. På 1900-talet har nye driftsmåtar, samt auka vare- og persontransport til gardane, stilt nye krav til vegane. Ny køyreveg mellom tuna vart bygd i 1950-åra, om lag der den eldste ferdsselsåra hadde vore. I forvaltningsplanen er vegen nede i dalbotnen kalla fylkesvegen, medan vegen mellom tuna er kalla bygdevegen.

2.3.5 Bygningar og arealbruk

Leveld er trass i at grenda ligg høgt, ei aktiv jordbruksgrind med hovudvekt på grasproduksjon og sauehald, men her er óg storfe og geit. Bygningsmiljøet er blanda, eit kjenneteikn på tilpasningsdyktige landbruksmiljø der gamle og nye hus ofte står side ved side. Dei fleste tuna ligg på ei rekkje langs bygdevegen. Dette, i samanheng med den karakteristiske teigdelinga, gjer at bygda har sær preg. I Leveld er bygningsmassen meir konsentrert enn dei fleste andre stader, og innslaget av nyare bygningar er markant.

Eldre bygningar finst det framleis mange av, men ofte er det óg eit nytt våningshus i tunet, utan samanheng med lokal tradisjon. Dei fleste bruk har store nyare driftsbygningar. Einskilde gardar har likevel framleis eit tradisjonelt og heilskapeleg preg, mellom anna Veslegard, Torsteinsrud og Gudbrandsgardhaugen.

Langs fylkesvegen nede i dalbotnen er det einskilde bruk frå fyrste halvdel av 1900-talet, samt nokre nyare bustadhús.

Delar av det utvalde kulturlandskapet Leveld. Foto Jørn Jensen.

2.3.6 Dei ulike gardane

Her kjem ei kortfatta skildring av gardane innanfor området. Til grunn ligg bygdebøkene, ”Norske Gardsbruk” og synfaringar. Gardane er i hovudsak synfarte frå vegen, og på grunn av stramme tidsfristar er grunneigarane ikkje kontakta.

Løken, gnr. 58:

På vestsida av Votna ligg **Springgard 58/5**, husmannsplass under Løken fram til 1775, nemnt tidleg på 1700-talet. Innmarka fell slakt ned mot Votna, medan den skogkledde åsen bak tunet stig bratt opp. Tunet inneheld mest nyare bygningar.

Løkengardslåtta 58/8 ligg óg på vestsida av Votna, ligg høgare opp enn Springgard. Dette var husmannsplass under Løken, nemnt tidleg på 1700-talet. Plassen vart fråskilt Løkengard i 1902, fraflutt i 1940. Seinare har han høyrt til nedre Løkengard. I dag er det berre ei stugu og restar etter uthusa att.

Nedre Løkengard 58/15 ligg tvers overfor Samhald, og er den nedste garden i det samanhengande jordbruksområdet som strekk seg gjennom heile Leveld. Garden vart frådelt Løkengard i 1928 og bygd opp på tuftene etter husmannsplassen Løkengardteigen. Her er tidstypiske hus frå slutten av 1920-åra.

Løkengard 58/6 ligg noko høgare opp, på høgde med Haug-gardane. Innmarka ligg i bratte bakker ned mot fylkesvegen. Dette er truleg ein av gardane som vart bygd opp i mellomalderen, og må ha vore delt frå Løken før 1580. Tunet har fleire eldre bygningar.

Haug, gnr. 59:

Garden vart nemnt første gong i 1577, og vart delt midt på 1600-talet.

Søre Haug 59/1 har tunet om lag 300 meter nordvest for Løkengard, på eit flatare parti i den elles bratte sørvende lia. Dei fleste husa er nyare.

Ganske nær ligg tunet på **nordre Haug 59/3**, med mest nyare bygningar.

Veslehaugen, gnr. 60:

Ved **Veslehaugen 60/1** flatar det noko ut. Leveld kapell ligg på sørsida av fylkesvegen, på ein liten kolle. Tunet på Veslehaugen er plassert like ved den øvre vegen. Her er mest nyare bygningar. Garden er frådelt Torsteinsrud, truleg sist på 1600-talet.

Veslegard, gnr. 61:

Veslegard 61/1 er óg frådelt Torsteinsrud på 1600-talet. Garden har eige berre på nedsida av bygdevegen, med eit beite på Veslegardhaugane på sørsida av fylkesvegen (sjå eige omtale). Tunet ligg rett på nedsida av bygdevegen og inneheld nesten berre eldre bygningar. Låve/fjøs er nett restaurert til eit funksjonelt sauefjøs.

Husmannsplassen **Veslegardgjøta** ligg heilt ned mot Votna. Her er åkerreiner og tufter.

Fekjo 61/4 ligg på flata på sørsida av Votna, og er det austlegaste bruket her nede ved elva. Det vart bygt opp som bureisarbruk i 1924, dei to bygningane i tunet er lite endra.

Torsteinsrud, gnr. 62:

Håkonsgard 62/1 er den austlegaste av gardane her, med jord frå oversida av fylkesvegen og oppover. Tunet ligg noko høgare enn Veslehaugen, og inneheld både eldre og nyare bygningar. Garden vart kalla nedre Torsteinsrud på 1500-talet, men skrive Håkonsgard frå 1641.

Hagen eller Håkonsgardhagen 62/2 ligg på nedsida av fylkesvegen, med det meste av innmarka i flatt lende. Tunet inneheld både eldre og nyare bygningar. Garden vart eige bruk i 1833.

Omtrent på høgde med Håkonsgard og rett på oversida av Veslegard, ligg øvre Torsteinsrud 62/3. Garden er nemnt frå 1577. Her er eit trøngt firkanttun med mest eldre bygningar.

Gurigard, gnr. 63:

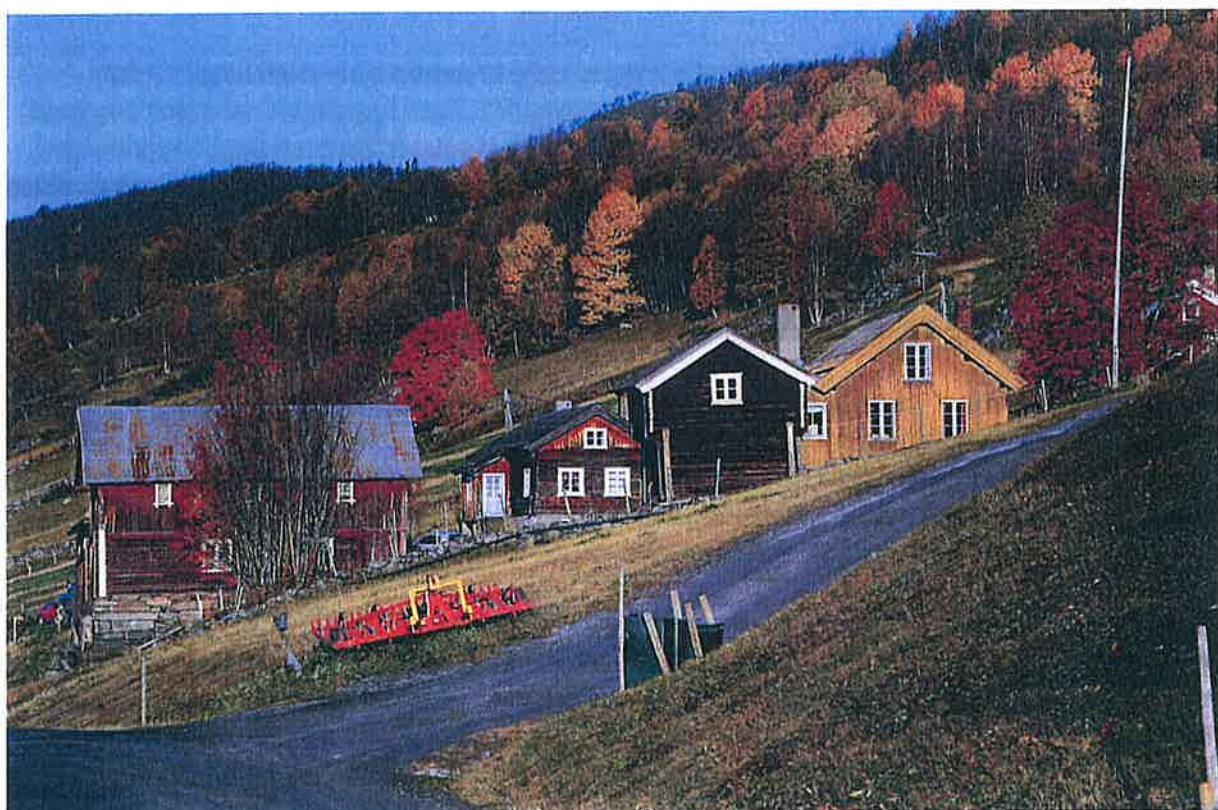
Gurigard er nemnt i 1593. Dei fire Gurigard-bruka har alle tuna på oversida av bygdevegen, dei to austlegaste litt høgare opp enn dei andre to. Innmarka strekk seg i smale teigar ned til fylkesvegen, og to av gardane har óg areal over Gunnarhaugen ned mot Votna.

Gurigard vart delt i to, øvre og nedre, midt på 1700-talet. Øvre Gurigard vart delt i to ca. 1812.

Desse to gardane har tuna tett saman, med søre øvre Gurigard 63/2 lengst aust, med mest gamle hus i tunet.

Øvre Gurigard 63/1 har nyare driftsbygning, men dei andre husa er eldre.

Nedre søre Gurigard 63/6 er det austlegaste av dei to tuna til nedre Gurigard, som óg ligg tett saman. Her er berre eldre hus. Dei to gardane vart delte i 1868.

Tunet på nedre Gurigard (63/6). Foto Jørn Jensen.

Nedre nordre Gurigard 63/3 har både eldre og nyare bygningar.

Bakrang 63/18 var husmannsplass under Gurigardgjerdet frå 1869, og vart frådelt i 1941. Då hadde bruket allereie vore utan busetnad i nokre år. I dag er husa borte. Sjå eige omtale.

Gurigardgjerdet 63/5 ligg på flata heilt nede ved elva, på sørsida av Gunnarhaugen, med innmarka mellom tunet og elva. Her er nyare driftsbygning, elles eldre hus.

Kyrkjedelen, gnr. 64:

Denne garden ligg mellom Gurigard og Lappgard i den noko tettbygde grenda langs bygdevegen. Han er nemnt i 1577. I 1639 var garden delt i to jamstore bruk, nordre og søre Kyrkjedelen, og den søre garden vart delt på nytt i 1720.

Søre Kyrkjedelen 64/1 har som den einaste garden i bygda flytt tunet ned i dalbotnen. Dette skjedde rundt 1960. I det gamle tunet står det att ei stugu.

Søre Kyrkjedelen 64/2 vart frådelt i 1720. Dei to søre Kyrkjedel-gardane har smale teigar frå bygdevegen og ned i dalbotnen, medan dei har delt beita ovafor tuna mellom seg, slik at dette bruket har den øvre delen. Tunet har mest nyare bygningar.

Nordre Kyrkjedelen 64/3 har eit tun med ein stor nyare driftsbygning, elles både eldre og nyare hus. Tunet låg fram til midt på 1800-talet høgare opp. Gunnarstølen på sørsida av elva har vore heimstøl, her er nydyrka noko etter at stølsdrifta tok slutt. To stølshus står framleis. **Kyrkjedeldmyrane** 64/5 ligg på sørsida av Gunnarhaugen, med innmarka på flata ned mot elva. Bruket vart frådelt nordre Kyrkjedelen i 1868, men her var truleg busetnad tidlegare. Det har vore bruka som kårgard til nedre Gurigard i lang tid.

Gunnarstølen 64/13 var opphavleg heimstøl til søre Kyrkjedelen 64/1, men fråseld i 1927 og bygd opp som eige bruk. Bruket var kjøpt attende til søre Kyrkjedelen. Det ligg på flata på sørsida av Votna.

Lappegard, gnr. 65:

Lappegard ligg mellom Kyrkjedelen og Oleivsgard, og er nemnt som slåttelende i 1588. Garden vart truleg delt i 1627 i nordre og søre Lappegard. Søre Lappegard vart delt i to rundt 1830, og nordre Lappegard i 1837. Alle dei fire bruka har tuna tett saman langs bygdevegen. **Søre Lappegard** 65/2 måtte byggje opp nytt tun ved delinga rundt 1830. Her er no mest eldre bygningar.

På øvre søre Lappegard 65/1 ligg tunet på den udelte søre Lappegard, i dag prega av stort våningshus frå 1947 og driftsbygning frå 1931.

På nordre Lappegard 65/4 ligg tunet på den udelte nordre garden. Her er mest nyare bygninger.

Nordre Lappegard 65/5 oppsto ved delinga i 1837. Her er nyare driftsbygning og våningshus, men også eldre bygningar.

Lappegardmyrane eller Myro 65/6 ligg på flata i dalbotnen, heilt nede ved elva. Bruket er frådelt nordre Lappegard 65/4 i 1856, men allereie rundt 10 år tidlegare vart det bygt kvernbruk i Myrofossen. Her var også kornturke.

Oleivsgard, gnr. 66:

Oleivsgard er den opphavlege Leveld-garden. Leveld er nemnt i 1557. Dei to namna vart både brukte gjennom 1700-talet, men fra 1780-åra gjekk Leveld-namnet over til berre å vera namn på grenda.

Oleivsgard 66/1 bygde opp nytt tun på nedsida av bygdevegen i 1950-åra. Tunet vart freda i 1923, seinare er husa flytt eller rive.

Nordre Oleivsgard 66/4 vart frådelt i 1815. Nytt tun vart bygt på nedsida av bygdevegen i 1930-1940-åra. Det gamle tunet er borte.

Ringstad 66/16 er eit bureisingsbruk nedst i jordet til nordre Oleivsgard, på nedsida av fylkesvegen. Her var gjennom 1800-talet eit bygslingsbruk kalla Myrane eller Oleivsgardsmyrane.

Solvang 66/7 vart frådelt i 1907. Her låg posthuset i bygda i mange år. Bustadhuset er frå byrjinga av 1900-talet. Sjå eige omtale.

Dokk, gnr. 67:

Denne garden var også kalla Leveld i den første tida, men fekk namnet Dokken frå tidleg på 1600-talet og Dokk frå 1700-talet. Han er med i skattelistene først på 1600-talet. Både Dokkgardane har tun på nedsida av bygdevegen. Garden vart delt i to i 1838.

Søre Dokk 67/1 er den opphavlege garden. Her er nyare våningshus og driftsbygning, men óg eldre hus.

Nordre Dokk 67/2 vart fråskilt i 1838 og nytt tun bygd opp, heilt inntil det opphavlege tunet. Her er no både nyare og eldre hus.

Nedre Dokk eller Dokkhaugen 67/8 vart frådelt nordre Dokk i 1911. Garden ligg nede ved fylkesvegen. I tunet er det eit stort våningshus og driftsbygning, som vart bygde då garden vart skilt ut. Her dreiv dei med pelsdyr i noko stor stil.

Gudbrandsgard, gnr. 68:

Gudbrandsgard kan óg vera blant mellomaldergardane i Leveld, men er nemnt først i 1510.

Søre Gudbrandsgard 68/1 har tunet på oversida av bygdevegen, med stort våningshus og driftsbygning av eldre dato.

Nordre Gudbrandsgard 68/2 vart frådelt rundt 1750. Tunet på denne garden låg rett vest for tunet på øvre Gudbrandsgard, men husa vart flytt eller rive etter 1950. Det året vart garden delt mellom grannane.

Gudbrandsgardhaugen 68/3 ligg på ein liten haug nede ved fylkesvegen. Tunet inneheld berre eldre bygningar. Garden vart fråskilt nordre Gudbrandsgard i 1861. Sjå eige omtale.

Medgard, gnr. 69:

Medgarden vart skiven som "Midgaarden Levelde" først på 1600-talet. Han vart delt i to like store delar i 1774.

Søre Medgard 69/1 har tunet på oversida av bygdevegen. Her er ein stor noko ombygd sveitserstilsbygning og nyare bustadhus, driftsbygning og verkstad.

Nordre Medgard 69/4 har tunet rett vest for øvre Medgard, med mest eldre bygningar.

Medgardshaugen eller Haugen 69/3 ligg på ein liten haug på oversida av fylkesvegen, attmed Gudbrandsgardhaugen. Bruket vart frådelt øvre Medgard i 1884. Sjå eige omtale.

Øyno 69/22 er eit lite bruk som ligg på nedsida av fylkesvegen like ved bruva over Heståne, eit stykke vest for dei andre bruka under Medgard. Her er ombygde hus.

Espegard, gnr. 70:

Espegard er truleg óg blant gardane som vart bygde opp i mellomalderen. Han er nemnt i 1615. I 1680 vart Espegard delt i to like store bruk. Seinare har det vore mange garddelingar.

Nedrejorde eller Flåten 70/9 er det austlegaste bruket under Espegard, med tunet på nedsida av bygdevegen. Her er mest eldre hus. Bruket vart frådelt øvre Espegard 70/1 i 1893, det var meinings å flytte heile tunet på denne garden ned hit, men i staden vart garden seld og delt opp.

Nedre Espegard 70/6 har tunet på nedsida av bygdevegen. I utkanten av tunet er eit stort nytt våningshus, elles fleire eldre hus i tunet. Innmarka strekk seg frå tunet ned til elva, men går ikkje på oversida. Dette bruket oppsto ved deling av nedre Espegard (no bnr. 5 og 6) i 1838. Fram til 1908 låg dei to tuna jamsides der bnr. 5 no har tunet.

Øvre Espegard 70/5 ligg rett på oversida av nedre Espegard 70/6. Dette var den nedre delen av den opphavlege garden, delt i 1680-åra, og tidlegare kalla nedre Espegard. Her er mest nyare bygningar.

Øvre Espegard eller Espegardjordet 70/1 oppsto ved den fyrste delinga av garden, og tunet på dette bruket vart flytt øvst i jordet. Rundt 1890 vart restane av garden oppdelt i fleire bruk. I det gamle tunet har det i seinare tid berre stått eit tilflytt loft.

Underberget 70/7 ligg øvst i innmarka til Espegard-gardane, med tunet 870 m.o.h. Her var opphavleg ein heimstøl, sidan husmannsplass fram til 1844, då det vart sjølveigarbruk. Tunet inneheld mest nyare bygningar.

Håheim nedre, gnr. 71:

Håheim, som ligg vest for Espagard, er blant dei eldste gardane i Leveld, og må vera rydda i høgmellomalderen. Han er nemnt som slåttelending i 1588. Garden vart tidleg delt i nedre Håheim (gnr. 71) og øvre Håheim (gnr. 72).

Nedre Håheim 71/1 har tunet på nedsida av bygdevegen, like ved tunet på nedre Espagard 70/6. Tunet innehold mest eldre bygningar, med eit våningshus frå 1970-åra i utkanten. Nedre Håheim vart delt i to sist på 1700-talet, dette var den eine delen. Tunet lå tidlegare høgare opp, rett vest for tunet i øvre Espagard.

Myljo Håheim 71/3 vart frådelt nedre Håheim kring 1790. Tunet, som ligg like vest for tunet på nedre Håheim, innehold mest berre eldre bygningar.

Myljo Håheim eller Grønehaug 71/10 ligg på ein liten haug litt nedanfor myljo Håheim 71/3. Det vart frådelt nedre Håheim i 1922, men truleg har det vore ein plass her før. Bruket vart bygt opp frå 1915 og utover. I tunet er det fleire eldre hus.

Skogheim 71/6 vart frådelt nedre Håheim i 1918, men har storparten av tida vore kårbruk for Gudbrandsgardhaugen. Det ligg på flata sør for fylkesvegen. I tunet er det mest eldre bygningar.

Lislelien 71/5 ligg rundt 500 meter sørvest for dei andre Håheim-gardane, like aust for Heståne. I tunet er det både eldre og nyare hus.

Håheim øvre, gnr. 72:

Desse gardane er dei vestlegaste i tunrekka langs bygdevegen i Leveld.

Lengst aust ligg **Veslehåheim** 72/9, eit småbruk fråskilt øvre Håheim i 1932, og bygt opp på den tida.

Øvre Håheim 72/1 er hovudbølet til øvre Håheim. Her er to tun. Det eldste ligg lengst aust, like ved tunet på Veslehåheim. Her er mest eldre bygningar. Det nyaste tunet på nedsida av bygdevegen drøyt 100 meter lenger vest har våningshus og driftsbygning frå 1970-1980-åra. **Snoksrud** 72/4 ligg litt vest for øvre Håheim, med tunet på oversida av bygdevegen. Tunet innehold både eldre og nyare hus. Snoksrud var opphavleg husmannsplass, men vart sjølveigarbruk i 1858.

Feten 72/2 ligg rett på oversida av fylkesvegen, med både nyare og eldre hus i tunet. Dette var opphavleg ein plass under Håheim, sjølveigarbruk frå 1830.

Øylien, gnr. 73:

Øylien ligg på vestsida av Heståne. Her er tre bruk på oversida av fylkesvegen, delvis med skog mellom tuna. Øylien har truleg vore eige bruk i høgmellomalderen, men lagt øyde etter Svartedauen. Garden vart delt i to i 1842.

Søre Øylien 73/1 er den austlegaste av desse gardane, med tunet eit stykkje oppi den sørvende lia. Her er både nyare og eldre bygningar.

Åsheim 73/5 ligg rett sørvest for søre Øylien. Bruket vart frådelt nordre Øylien i 1940 som bureisingsbruk, her var tidlegare ei slåtte. Med unnatak av eit tilflytt loft er her hus frå 1940-åra eller seinare.

Nordre Øylien 73/2 hadde opphavleg tun heilt inntil tunet på søre Øylien, kan hende var det det fyrste tunet til den udelte garden her. Etter utskiftinga 1916-1919 vart det flytt til noverande plass rundt 500 meter lenger vest.

Ton søre, gnr. 74:

Ton-gardane er dei nedste gardane i Vats.

Bergaplass 74/6 var opphavleg husmannsplass under søre Ton, sjølveigarbruk frå 1776. Garden ligg rett vest for nordre Øylien. Her er både eldre og nyare hus.

2.3.7 Eldre bygningar

Springgard 58/5: loft og bu 1880

Løkensgardslätta 58/8: stugu 1934, uthus i forfall

Løkensgard nedre 58/15: våningshus 1929, driftsbygning 1927

Løkensgard 58/6: stugu 1850, loft 1878, eldhus 1902, fjøs 1897, smie, badstugu

Haug sør 59/1: kårhus 1931, loft 1881

Haug nordre 59/3: loft 1880

Veslehaugen 60/1: stolphus

Veslegard 61/1: stugu 1780, kårstugu 1870, loft 1898, låve, fjøs 1918, trevstall, vedskåle, smie, badstugu

Fekjo 61/4: våningshus 1924, driftsbygning 1926

Håkonsgard 62/1: stugu 1868, loft 1737, trevstall ca. 1900

Hagen 62/2: stugu 1897, loft 1930

Torsteinsrud øvre 62/3: stugu, kårstugu, loft ombygt 1935, låve 1924, trevstall

Gurigard øvre 63/1: kårstugu ombygd ca. 1920, loft 1890, fjøs og låve gamle

Gurigard sør øvre 63/2: stugu ca. 1880, loft 1920, uthus gamle

Gurigard nedre nordre 63/3: stugu, loft

Gurigardgjerdet 63/5: stugu ca. 1790, stolphus

Gurigard nedre sør 63/6: stugu 1921, loft 1900, låve 1898, fjøs og stall 1929

Kyrkjedelen sør 64/1: stugu (i gammalt tun)

Kyrkjedelen sør 64/2: stugu

Kyrkjedelen nordre 64/3: stugu 1893, loft, trevstall

Kyrkjedeldmyrane 64/5: to stugu, loft, låve og fjøs

Gunnarstølen 64/13: stugu og driftsbygning fra ca. 1927

Lappegard øvre sør 65/1: loft

Lappegard sør 65/2: kårstugu 1934, loft 1863, driftsbygning ombygd 1924

Lappegard nordre 65/4: loft ca. 1790

Lappegard nordre 65/5: stugu 1904, loft

Lappegardmyrane 65/6: bu, loft, låve, fjøs, stall

Oleivsgard 66/1: stugu 1883, loft

Oleivsgard nordre 66/4: driftsbygning 1935, loft 1949

Solvang 66/7: bustadhus ca. 1907

Ringstad 66/16: stugu og driftsbygning 1943

Dokk sør 67/1: stugu 1880, drengestugu 1935, loft ca. 1890

Dokk nordre 67/2: våningshus 1925, stugu, loft

Dokk nedre 67/8: våningshus og driftsbygning 1911

Gudbrandsgard sør 68/1: våningshus ca. 1900, stolphus, driftsbygning 1944

Gudbrandsgardhaugen 68/3: stugu, eldhus, låve, fjøs

Medgard sør 69/1: våningshus 1910

Medgardshaugen 69/3: to stugu, loft ca. 1920, låve

Medgard nordre 69/4: stugu 1929, eldhus, loft flytt 1906, stall

Espegard nedre 70/6: to stugu, stall

Underberget 70/7: loft

Nedrejorde 70/9: våningshus 1899, loft, driftsbygning 1896

Håheim nedre 71/1: kårstugu 1912, loft 1861, låve, fjøs og trevstall 1870

Håheim myljo 71/3: stugu ca. 1850, låve ca. 1875 med fjøs 1951, stallar ca. 1900, loft

Lislelien 71/5: våningshus 1923, stugu 1860, eldhus

Skogheim 71/6: våningshus 1942, eldred uthus

Håheim myljo 71/10: våningshus 1915, kårhus 1944, loft 1946, driftsbygning 1920, trevstall 1930

Håheim øvre 72/1: stugu 1880, stugu 1920-åra, loft 1900
Feten 72/2: stugu ca. 1850, loft 1880
Snoksrud 72/4: stolphus, fjøs og låve 1932
Veslehåheim 72/9: stugu 1935, driftsbygning 1937, loft
Øylien søre 73/1: loft 1880, driftsbygning 1924
Øylien nordre 73/2: stugu 1880, driftsbygning flytt 1922, loft
Åsheim 73/5: loft
Bergaplass 74/6: kårstugu, stolphus og loft ca. 1860, eldhus

2.3.8 Stader med spesielle verdiar

Tunrekka langs bygdevegen har fått stor merksemd i kulturlandskapssamanheng. Dei stadane som er nemnde her ligg i dalbotnen, og er med på å utfylle biletet av kulturlandskapet i Leveld.

Veslegardhaugane 61/1:

På sørsida av fylkesvegen, oppe på haugen, er det beite som er i hevd, ikkje fulldyrka. Her er det eit sumarfjøs i bindingsverk og restar etter ei løe i tømmer. Kupert terreng med steingjerde rundt.

Bakrang 63/18:

Frå bygdeboka: "Bakrang ligg i bakhalla av Gunnarhaugen, nedafor fylkesvegen og litt sørøst for Leveldtun. Her ligg no tufter og rudningsrøysar mellom grovstein og jordlappar, eit fint døme på gammalt kulturlandskap frå tida før traktor og gravemaskin."

Fleire fine røyser, tufter, ei løe i bindingsverk nær vegen.

Solvang 66/7:

Her låg posthuset i Leveld i mange år. Eigedomen er utskilt i 1907, bustadhuset i enkel sveitserstil er truleg frå same tid.

Gudbrandsgardhaugen 68/3:

Tun på ein liten haug på oversida av vegen, fleire eldre små hus. Stugu er ei såkalla ramloftstugu, svært sjeldan. Ho er flutt frå søre Oleivsgard i 1861. Her har ikkje vore fastbuande etter midt på 1970-talet.

Mellom vegen og elva har dette bruket og Gudbrandsgard 68/1 i aust eit beite som ikkje er rydda for stein, og framleis er i bruk. Langs grensa mot Medgardshaugen 69/3 i vest går det ein veg ned til bru over elva. Vegen er mura opp og ligg høgare enn terrenget på sidene.

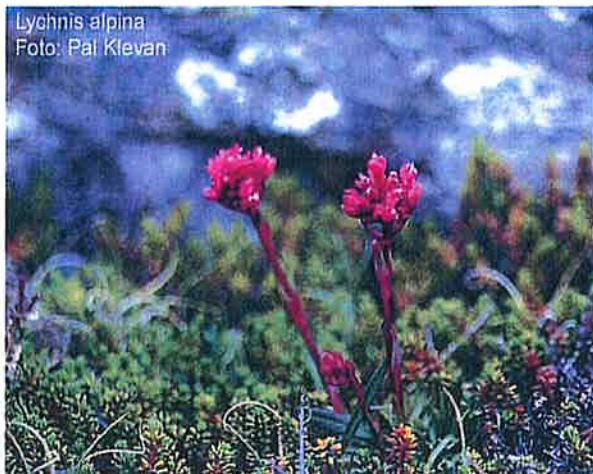
Medgardshaugen 69/3:

Tunet ligger rett ved sida av Gudbrandsgardhaugen 68/3 i aust. Tunet er eit tett firkanttun med berre eldre bygningar. På sørsida av vegen er eigedomen Fjellheim 69/23 på ein haug, med eit 1940-tals bustadhus og eit uthus på ein høg natursteinsmur. Fleire campinghytter i forfall ligg ned mot elva.

2.4 Biologiske verdier

2.4.1 Mangfoldig vegetasjon

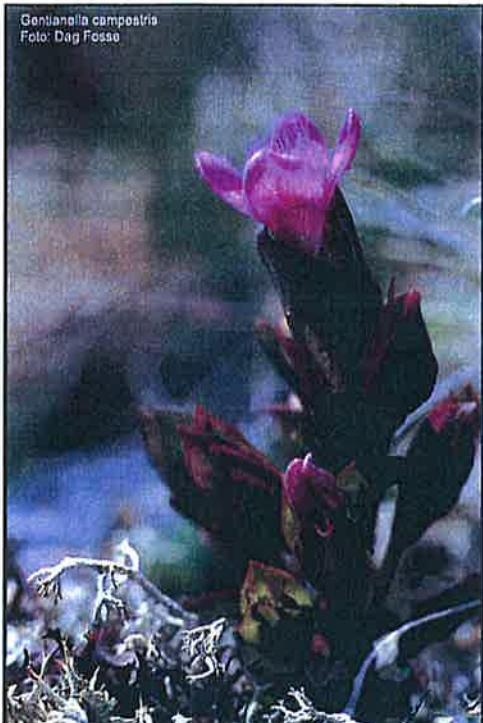
Det varierte landskapet og ulik teigbruk har gitt en rik og mangfoldig vegetasjon. Mellom Gurigard og Gurigardstølen er det rike myrsig med både småsivaks og myrklegg. På de kalkfattige tørrengene nord for bebyggelsen vokser det både fjellplanter og mer sørlige arter som f eks flekkgrisøre, dunkjempe, hårsveve, tjæreblom, fjellbakkestjerne, fjelltimotei og fjellmarikåpe. På de rike fuktengene finnes skogstorkenebb, kvitbladtistel og bleikstarr.

Flekkgrisøre (t.v.) og fjelltjæreblom. Foto: Norsk Botanisk forening plantefotoarkiv.

I områdene vest for Gurigardstølen finnes rike fuktenger – kanskje over mot rikmyr – der det blant annet vokser fjellveronika, flekkmure, svartstarr og fjellrapp. Denne botaniske beskrivelsen bygger på kartleggingen under arbeidet med *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud* rundt 1995.

Ti år senere, i 2005, gjorde vi en ny vurdering av kulturlandskapet i Leveld. Hele området ble vurdert under ett, og det ble ikke utført botaniske registreringer. Det er fortsatt aktivt husdyrholt i grenda, med både storfe, sau og geit. Husdyrbeite preger hele området, ved at beitene i den øvre og dels steinrike delen fortsatt er i hevd. Arealene rundt tuna og ned mot elva er i hovedsak fulldyrket eng. På noen eiendommer er det tegn til gjengroing med einer. Men hovedkonklusjonen var at kulturlandskapet i Leveld har endret seg lite på 10 år.

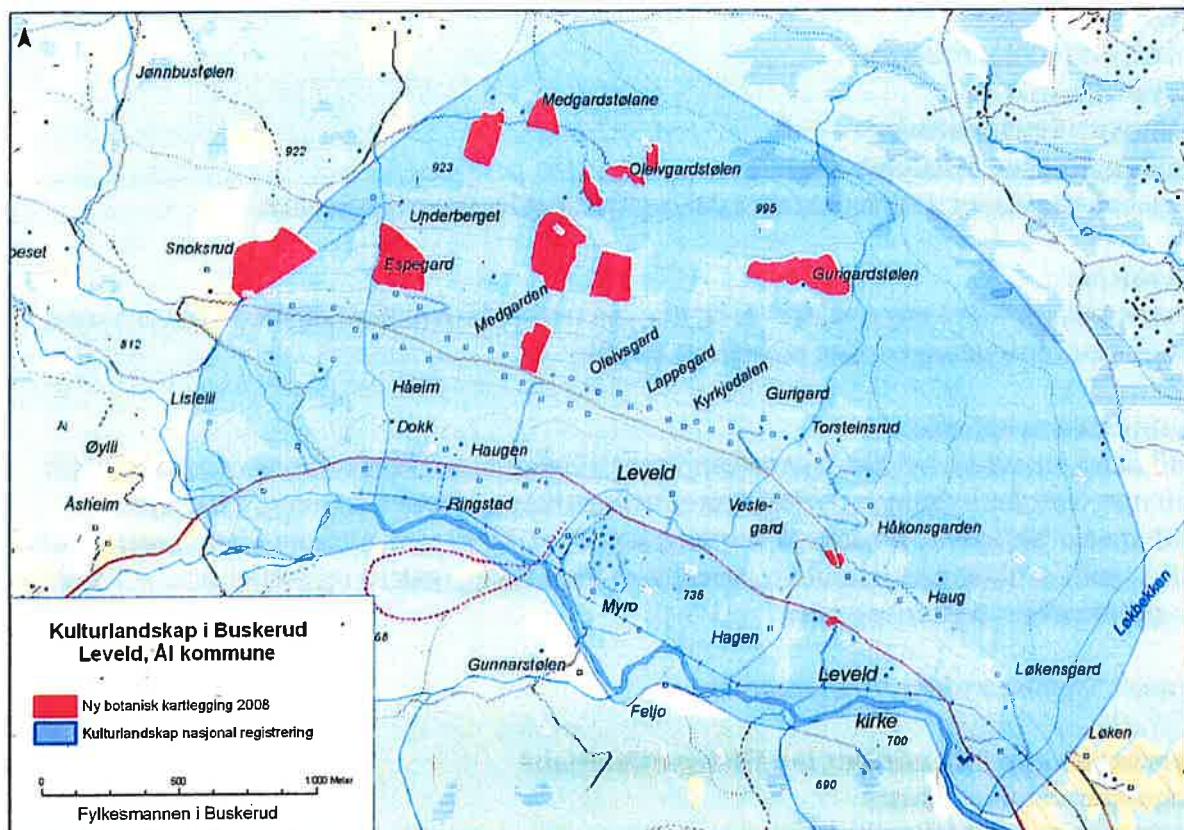
Bakkesøte (t.v.) og marinøkkel. Foto: Norsk Botanisk forening plantefotoarkiv.

2.4.2 Botanisk kartlegging i 2008

Sommeren 2008 engasjerte vi Kristina Bjureke (Universitetet i Oslo) til å gjøre en kartlegging og verdivurdering av kulturlandskapet i Leveld. Vi siterer fra hennes innledning: ”*Meget vakker gren med ufattelig flott kulturlandskap og stor variasjon i vegetasjon*”. Bjureke konsentrerte kartleggingen i slåtte- og beitemarka ovenfor gårdene. Hun nevner spesielt Eikreberget (850 til 920 m o.h.) som en steinete, ugjødslet og artsrik beitemark av høyeste verdi. Blant godbitene kan vi nevne bakkesøte og marinøkkel. Eneste bekymring for mangfoldet på denne beitemarka synes å være en viss spredning av einer. Men Bjureke presiserte også at kvalitetene kun holdes oppe ved jevnt beitetrykk.

Bjureke anbefaler sterkt at det gjøres en mer grundig undersøkelse i 2009, og at det utarbeides skjøtselsplaner for en del utvalgte områder. En slik kartlegging kan kanskje gjøres i samarbeid med grunneierne, slik at lerd og leg i fellesskap kommer fram til gode og gjennomførbare skjøtselsråd.

Kartet viser de botanisk kartlagte områdene og baserer seg på kartleggingen sommeren 2008.

2.4.3 Botanisk kartlagte områder i 2008

Nedenfor er Kristina Bjurekes rapport gjengitt, kun med mindre endringer.

Generelt fulldyrkete arealer langs hovedveien i dalbunnen. Kun et lite område ved kirken ble registrert. Mellom fylkesveien og bygdeveien er også jordbruksarealene fulldyrka og til stor del gjødsla. Kun to små restarealer ble registrert langs bygdeveien, i svingen før veien planer ut på 730 m o.h. To beitemarker ble funnet u gjødsla og botanisk verdifulle langs nordsiden av bygdeveien.

Medgardsstølene

UTM: 32471421, 6731069

Høyde: 940-948 m o.h

Naturtype: Naturbeitemark

Dato: 26.07.2008

Vegetasjonssone: Mellomboreal

Vegetasjonsseksjon: Østlandets øvre dal- og fjellbygder (Øvre Hallingdal)

Hovedtype: Seterlandschap. Naturbeitemark. Kantsoner.

Lokalisatskarakteristikk:

U gjødsla, næringsfattige arealer i nærheten av bygningene på stølen. Godt nedbeita grasarealer. Forekomst av marinøkkel (Rødlista), fjellmarikåpe, øyentrøst, harerug, finnskjegg, flekkmure, gulaks, rødkløver og hvitkløver. Liten bekk med blant annet kildeurt.

Trussel: Gjengroing, om beitet opphører.

Oleivgardsstølene

UTM: 32471923, 6730886

Høyde: 958 m o h

Naturtype: Naturbeitemark

Vegetasjonssone: Mellomboreal

Vegetasjonsseksjon: Østlandets øvre dal- og fjellbygder (Øvre Hallingdal)

Hovedtype:

Seterlandskap. Selve engarealet er fulldyrka, men det er artsrike restarealer i kantene, spesielt øst og vest for bygningen. Sau på beite etter slått.

Lokalitetskarakteristikk:

Kalkfattig tørrbakke ovenfor kjerreveien frem til bygningen. Forekomst av marinøkkel (få individer vest for bygningen), flekkmure, fjellmarikåpe, kattefot, harerug, småengkall, fjelltimotei, bleikstarr, stivstarr, slåttestarr, kornstarr, legeveronika, sauesvingel, seterfrytle, ryllik, gullris, blåklokke, maiblom, setergråurt, finnskjegg, gulaks og partier med sølvbunke, skogstorkenebb, engsyre og einer.

Trussel: Opphør av beitet og gjengroing.

Tørrbakke opp i lia nordøst for Oleivgardsstølane

Naturtype: Naturbeitemark

Vegetasjonssone: Mellomboreal

Vegetasjonsseksjon: Østlandets øvre dal- og fjellbygder (Øvre Hallingdal)

Hovedtype:

Østvendt tørr kalkfattig bakke. Lite trær. Beites med sau.

Lokalitetskarakteristikk:

Fin forekomst av rødsveve. Ellers nokså artsfattig bakke med smyle, sauesvingel, kattefot, tiriltunge, blåklokke og noe tyrihjelm.

Trussel: Gjengroing.

Gurigardsstølane

UTM: MN 726 305

Naturtype: Naturbeitemark, myr

Verdi:

Vegetasjonssone: Mellomboreal

Vegetasjonsseksjon: Østlandets øvre dal- og fjellbygder (Øvre Hallingdal)

Hovedtype:

Seterlandskap. Stor frisk til fuktig beita eng som overgår til myr. Sau på beite.

Lokalitetskarakteristikk:

Nær bygningene mest sølvbunke, engsyre, groblad, engsoleie, hvitkløver og stormesle. Nord for bygningene mye mindre gjødselpåvirkning og artsrikt.

Fin forekomst av jåblom og myrklegg. Ellers harerug, sumpmaure, fjelltimotei, kornstarr, slåttestarr, kildemjølke, myrhatt, sølvbunke, rødkløver, karve og noen få einerbusker. Tørrere

partier med sauesvingel, finnskjegg, legeveronika, seterfrytle, gulaks, tepperot, følblom, rødknapp, bleikstarr og stemorfiol.

Trussel: Gjengroing, om beitet opphører.

Eikreberget

Naturtype: Naturbeitemark

Verdi: A

Vegetasjonssone: Mellomboreal

Vegetasjonsseksjon: Østlandets øvre dal- og fjellbygder (Øvre Hallingdal)

Hovedtype:

Beitemark i skråning. Steinete, ugjødsla og artsrikt. Beites med sau. En del einer som brer seg ut.

Lokalitetskarakteristikk:

Artsrik og botanisk verdifull eng. Forekomst av bakkesøte og marinøkkel (32471735, 6730543, 957 m o h). Gulaks og finnskjegg dominerer. Ellers øyentrøst, småengkall, harerug, fjellmarikåpe, sumpmaur, rødspringel, jáblom, blåklokke, seterfrytle, bråtestarr, prestekrage, karve, vanlig arve, ryllik, blåkoll, rødknapp, tiriltunge, aurikkelsveve, hvitkløver, firkantperikum, rødkløver, grasstjerneblom og tepperot.

Trussel: Gjengroing, om beitet opphører. Vel mye einer.

Beite 4, øst for Eikreberget (65/5 og 66/1)

Naturtype: Naturbeitemark

Verdi: B

Vegetasjonssone: Mellomboreal

Vegetasjonsseksjon: Østlandets øvre dal- og fjellbygder (Øvre Hallingdal)

Hovedtype:

Beitemark i skråning.

Lokalitetskarakteristikk:

Tørr og steinete skråning nord for kjerreveien. Middels forekomst av einer. Relativt nylig ryddet for en del trær (meget positivt). Noen områder med vrangdå (brannflekker ved rydding?). Ellers typisk næringsfattig vegetasjon med finnskjegg, gulaks, fjellmarikåpe, prestekrage, blåklokke, blåkoll, øyentrøst med mer. Mye hårsveve. Lengst opp overgår engen i mer frisk karve-eng.

Trussel: Gjengroing, om beitet opphører. Einer må bekjempes.

Hovdestølen

UTM: 3247184, 6730795

Høyde: 950 m o h

Naturtype: Naturbeitemark

Verdi: A

Vegetasjonssone: Mellomboreal

Vegetasjonsseksjon: Østlandets øvre dal- og fjellbygder (Øvre Hallingdal)

Hovedtype:
Seterlandskap. Naturbeitemark. Fine stølsbygninger.

Lokalitetskarakteristikk:
Gjennom det åpne arealet ved Hovdestølen går en kjerrevei fra sør til nord. Engarealet vest, dvs nedenfor kjerreveien, viser gjødselpåvirkning og er en frisk eng med engsoleie, engsyre og sølvbunke. Det er området øst for, dvs ovenfor kjerreveien, som er botanisk verdifullt.

Bakkesøte (Rødlista) stor bestand, fjellmarikåpe, jáblom, harerug, småengkall, hvitmaure, seterfrytle, gulaks, øyentrøst, karve, aurikkelsveve, fjellrapp, fjelltimotei, småbergknapp, sumpmaure, bleikstarr, tiriltunge, einer, engsmelle, småsyre, rylik, legeveronika, stemorfiol, rødkløver, grasstjerneblom og blåkoll. Botanikken viser at engen er u gjødsla og har vært i langvarig hevd.

Trussel: Gjengroing, om beitet opphører.

NØ Snoksrud (beit 6)

Høyde: 800-850 m o h

Naturtype: Naturbeitemark Verdi: B

Vegetasjonssone: Mellomboreal

Vegetasjonsseksjon: Østlandets øvre dal- og fjellbygder (Øvre Hallingdal)

Hovedtype:

Stort beiteareal med lysåpen eng, uten gjengroing. Tørr eng. Beites med geit (de var høyere opp, men de kan gå hit). Arealet ligger på vestre side av bilveien som går opp mot Underberget.

Lokalitetskarakteristikk:

Dominert med smyle, gulaks og engkvein. Artsrikt. Rødknapp, flekkgrisøre, prestekrage, hvitmaure, harerug, markjordbær, fjelltimotei, småengkall, skjermesveve, aurikkelsveve, karve, kattefot, småmarimjelle, øyentrøst, engsmelle, blåklokke, bråtestarr, fjellrapp, legeveronika, setergråurt, blåkoll, sølvbunke, tepperot, skogstorkenebb, gjerdevikke, rødsvingel, gullris, rylik, rødkløver, fuglevikke og stormarimjelle.

Noen få trær, furu, gran og osp.

Trussel: Gjengroing.

Nord for Espagard, sør for Underberget. Beite 7. 70/4,5, 70/8.

Høyde: 810-850 m o h

Naturtype: Naturbeitemark

Verdi:

Vegetasjonssone: Mellomboreal

Vegetasjonsseksjon: Østlandets øvre dal- og fjellbygder (Øvre Hallingdal)

Hovedtype:

Friskt beite på nedsiden av kjerreveien som begynner nedenfor Underberget og går rett vest. Godt nedbeita av hest.

Lokalitetskarakteristikk:

Frisk eng, som viser noen tendenser til gjødselpåvirkning, men som ennå har en middels rik botanikk. God hevd. Langs kantene mest artsrikt med aurikkelsvev, kattefot, småsyre, fjellmarikåpe, følblom, rylik med mer. Ellers arter som engkvein, harerug, blåklokke, prestekrage, sølvbunke, gulaks, rødknapp, engsyre, hvitbladtistel, setergråurt, firkantperikum, engsmelle, snauveronika, grasstjerneblom, skogstorkenebb, engsoleie, rødkløver, hvitkløver og tyrihjelm.

Langs bekk vokser planter som kildeurt, paddesiv og knereverumpe.

Trussel: Gjengroing, om beitet opphører.

Medgardsstølene, sør, mot Ivarberget (69/4) beite 8

Høyde: 910-935 m o h

Naturtype: Naturbeitemark (60%), beiteskog (40%)

Vegetasjonssone: Mellomboreal

Vegetasjonsseksjon: Østlandets øvre dal- og fjellbygder (Øvre Hallingdal)

Hovedtype:

Beitemark i sørskråning. Varierende fuktighetsgradient fra tørrbakke til myr. Svakt beitepress.

Lokalitetskarakteristikk:

Rett sør for Medgardsstølane er beitet friskt, med rødsvingel, engkvein og sølvbunke og harerug, sumpmaure, fjellmarikåpe, alpesveve, hvitkløver, rødkløver, tyrihjelm, bleikstarr, snauveronika og skogkarse. Ved kantene mer finnskjegg og øyentrøst. Den åpne enga krysses av en sprudlende bekk hvor det vokser kildeurt, slåttestarr, gråstarr og skogkarse.

Enga overgår i myr med flaskestarr, kastanjesiv (ikke tidligere registrert i Ål kommune), myrsauløk, trådsiv med mer. Mot sidene blir beitet mer tresatt, lys bjørkeskog med småbregner og kreling.

Trussel: Gjengroing, om beitet opphører.

Medgardsstølane, øst (67/1,2) beite 9

Høyde: 950-985 m o h

Vegetasjonssone: Mellomboreal

Vegetasjonsseksjon: Østlandets øvre dal- og fjellbygder (Øvre Hallingdal)

Hovedtype:

Naturbeitemark med varierende fuktighetsforhold. Artsrik. Kun gjødselpåvirkning nærmest grusveien.

Lokalitetskarakteristikk:

Fra grusveien sør for engen ser den ut som et trivielt sølvbunkebeite. Men om man går litt inn og oppover er beitet mer variert enn hva man først tror.

På tørre partier vokser aurikkelsveve, fjellrapp, blåklokke, finnskjegg, småsyre, tiriltunge, smyle og gulaks.

På friske partier vokser engkvein, rødsvingel, hvitkløver, rødkløver, engsyre, vanlig arve, skogstorkenebb, fjelltimotei, småengkall, sølvbunke, kornstarr og snauveronika.

På myrlendte områder vokser jáblom, myrklegg, myrhatt, slåttestarr, stjernestarr, torvull, gråstarr, trådstarr, dystarr, kildeurt, paddesiv med mer.
Nærmest veien gjødselpåvirket, muligens populær oppholdslass for dyrene. Typisk nitrofil vegetasjon med stornesle, tunrapp, gjetertaske.

Vegetasjonstyper:

Trussel: Gjengroing, om beitet opphører.

Veslehaugen (60/1). Fin skråning mot sør i svingen opp for bygdeveien.

Høyde: 710 m o h

Naturtype: Artsrik veikant

Vegetasjonssone: Mellomboreal

Vegetasjonsseksjon: Østlandets øvre dal- og fjellbygder (Øvre Hallingdal)

Hovedtype:

Artsrike veikanter, sannsynligvis rest av gammel beite- eller slåttemark.

Steinheller, meget skrinn vegetasjon.

Lokalitetskarakteristikk:

Denne lille spennende lokaliteten huser både lavlandsplanter og fjellplanter. I sprekker mellom steinheller og på knauser vokser fjellrapp, kattefot, aurikkelsveve, sauesvingel, legeveronika, småbergknapp og stemorfiol. På restfragmentene av eng vokser flekkmure, småengkall, fjellstjerne, hvitmaure, gulaks, engkvein, rødknapp, engsmelle, blåkoll, fjelltimotei, engfrytle, sumpmaure, vendelrot, karve, følblom, harerug, hundekjeks, vanlig arve og ryllik.

Trussel: Gjengroing.

Veslehaugen, nordvest for tunet

Høyde: 715 m o h

Naturtype: Artsrik veikant

Verdi: C

Vegetasjonssone: Mellomboreal

Vegetasjonsseksjon: Østlandets øvre dal- og fjellbygder (Øvre Hallingdal)

Hovedtype:

Gårdslandskap. Artsrik veikant. Sannsynligvis rest av gammel slåttemark.

Lokalitetskarakteristikk:

Ugjødla liten eng som slås, med arter som harerug, småengkall, fjellmarikåpe, gulaks, hvitmaure, blåklokke og hvitbladtistel.

Bruk: Slått (grasklipper?).

Trussel: Gjengroing, forandring av bruk av arealet.